

Фактори формування стилів ведення бою у фехтувальників

Кривенцова І.В., Одокієнко І.І., Стрельникова Є.Я.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. В роботі визначено та проведено аналіз психолого-педагогічних факторів, що впливають на формування індивідуальних стилів ведення бою фехтувальниками. Розглянуті напрями техніко-тактичної підготовки фехтувальників. Наведено схему формування індивідуального стилю ведення бойової діяльності.

Ключові слова: фехтування; фехтувальники; стилі ведення бою.

Вступ. Особистісні якості спортсмена відіграють важливу роль у виборі стилю та манери ведення бою. Вони мають обов'язково враховуватися при побудові навчально-тренувального процесу. Саме ці якості дозволяють визначати спрямованість підготовки фехтувальника до результативної тренувальної і змагальної діяльності. Це доводить необхідність ретельного вивчення індивідуальних особливостей кожного спортсмена та аналізу психолого-педагогічних характеристик фехтувального спорту. Зауважимо, що фехтувальна діяльність є безперервним ланцюгом прийняття простих та складних рішень. Навіть паузи в бою не означають, що у цей момент спортсмен не оцінює попередні ситуації і не моделює ситуації майбутнього розвитку подій.

Індивідуальні стилі ведення бою залежать від частоти та варіативності застосування засобів нападу й оборони, а також характеру підготовчих дій. За відомою класифікацією (Д.А. Тишлер, Б.В. Турецький та ін.) стилі фехтувальників поділяють на: безперервно-атакуючий; маневрено-атакуючий; позиційно-маневровий; позиційно-вичікувальний (Турецький, 1991). За класифікацією стилів бою фехтувальників, що пропонує А. Улан, поділяють на: маневрено-наступальний; позиційно-атакувальний; маневрено-оборонний (Улан, 2015). Наші дослідження також були спрямовані на вивчення індивідуальних стилів ведення бою фехтувальниками та пошуком ефективних шляхів набуття спортивного досвіду (Кривенцова, & Лиманський, 2020; Kriventsova, Gorbachuk, Chernigivs'ka, Jagiello, & Bensbaa 2021).

Мета дослідження: визначити та провести аналіз психолого-педагогічних факторів щодо ефективності формування індивідуальних стилів ведення бою у фехтувальників.

Матеріал і методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, інформації в джерелах Інтернету; бесіди з тренерами-викладачами з фехтування.

Результати дослідження та їх обговорення. Як зазначають автори Олійник Н.А. та Войтенко С.М., тільки незначна кількість провідних

спортсменів, за показниками яких утворюють усереднені моделі/схеми, відповідають «ідеалу». У цьому випадку, видимі недоліки в підготовленості багатьох видатних спортсменів є закономірним продовженням їх сильних сторін. Успішність спортивної діяльності в значній мірі обумовлена тим, наскільки обраний вид спорту відповідає його уподобанням, інтересам, здібностям і психофізіологічній структурі особистості (Олійник, & Войтенко, 2020).

Психологічні якості багато в чому визначають спортивний результат. Для переважної кількості спортсменів, що мають схильність до обраного виду спорту, можна розробити певну схему або модель особистісних психофізіологічних якостей. Це ми ставимо за мету при написанні даної роботи.

Дуже важливими для формування фехтувальної майстерності є сприйняття просторо-часових характеристик рухів та спеціалізоване відчуття «почуття заліза». Це система операцій та дій, за допомогою яких відбувається обробка інформації та створення прогнозованих результатів. Тактичний малюнок фехтувального бою переважно залежить від особливостей оперативного мислення, спрямованого на вирішення ланцюгу завдань, що виникають одна з одної. Обсяг оперативної пам'яті складає 5-9 елементів, що можна утримувати одночасно. Фехтувальна фраза, як правило, не перевищує 9 елементів. Тобто фехтувальник здатний сприймати її в цілому та вирішувати тактичне завдання. Необхідність постійного контролю за діями суперника висуває підвищені вимоги до уваги. Це викликає значні затрати нервової енергії та призводить до швидкої психологічної втоми. Відповідно може бути втраченим контроль за змінами що відбуваються під час бойової ситуації. Безперервність у прийнятті рішень є однією з суттєвих ознак тактичного мислення. Передбачення подій, найбільш ймовірних змін ситуацій, розуміння логіки фехтувальної боротьби, створення чіткого уявлення, вміння контролювати власні емоції є метою та ознакою спортивного вдосконалення фехтувальника.

До того ж, значна кількість тактичних завдань вимагає не тільки миттєвого, але й шаблонного вирішення. Часто фехтувальник опиняється в ситуації, коли точно відомо, що суперник буде атакувати. Отже, потрібно захищатися або контратакувати. Розв'язка у виборі дії та засобі виконання обраного захисту або контратаки. Відповідно, у фехтуванні значну роль відіграють інтелектуальні та сенсомоторні компоненти психічної діяльності.

За умови недостатньої психологічної стійкості фехтувальник може невірно оцінити ситуацію або припуститися помилки і прийняти невірне рішення. Якщо спортсмен знаходиться у негативному психологічному стані, навіть вірне прийняте рішення може не бути виконаним через тимчасові порушення моторики. Для тренера важливо враховувати особисті мотиви та психологічні настанови учня в залежності від рівня навантажень; спортивної форми; близькості відповідальних змагань; результатів виступів на попередніх

змаганнях; ситуацій що виникають під час змагальної діяльності; взаємовідносин з тренером, з колективом та іншими чинниками.

При виборі напрямку тренувальної роботи з фехтувальниками необхідно враховувати типові зв'язки між стилями з одного боку та особливостями рухових реакцій з іншого. Попередніми дослідженнями встановлено, що час простої рухової реакції у юних (11-12 років) фехтувальників складає 186 ± 20 мс. В умовах вибору з 2-х сигналів, учасники орієнтувалися значно гірше 318 ± 46 мс. Необхідність реагування у більш складних ситуаціях викликає збільшення часу реакції до 370 ± 47 мс.

Для бійців позиційно-наступального стилю характерні дії силового тиску, як засобу оволодіння тактичною ініціативою, з метою створення у суперника дефіциту часу для прийняття рішень. Тому руховий арсенал цих спортсменів має включати: навмисні одно-темпові напади, багато-темпові атаки з дальньої дистанції з вибором сектора і моменту нанесення удару по ходу виконання нападу.

Для фехтувальників маневрово-наступального стилю важливішим є вибір засобів, пов'язаних з відпрацюванням дій на критичній дистанції: переключення, вибір адекватних дій на зміну дистанції та дій суперника. Захоплення ініціативи може здійснюватися у вигляді силового тиску або виконанні атаки під час маневрування. Такі фехтувальники виконують дистанційне обігравання на тлі активного пресингу та за допомогою рваного ритму атаки.

Тактичне удосконалення бійців маневрово-оборонного стилю полягає у створенні у суперника хибних уявлень про дистанцію, викликання його до виконання передбачуваних дій. Фехтувальники цього стилю обіграють суперника за допомогою хибних маневрувань, нав'язування супернику мети обирати певний спосіб дій.

Для фехтувальників позиційно-оборонного стилю притаманне застосування тактичних варіантів обігравання. Вичікувальна поведінка спортсмена обмежує діапазон тактичних засобів керування діями суперника. Такий спортсмен фехтує, намагаючись вгадати задуми суперника та використати його помилки.

Удосконалення техніко-тактичної майстерності відбувається більш ефективно, якщо тренувальні засоби відповідають індивідуальним особливостям діяльності спортсмена. Техніко-тактична підготовка, що спрямована на обрання засобів і методів навчання та вдосконалення, має відповідати певним властивостям нервової системи фехтувальника. Провідну роль тут відіграють сенсомоторні показники, що визначають успішність вирішення різноманітних рухових задач фехтувального бою.

На етапі поглибленої спеціалізації, тренування мають бути орієнтовані на індивідуалізацію процесу техніко-тактичного вдосконалення. У цей період завдання тренера полягає в розробці та доповненні основного арсеналу дій з одночасним розширенням їх репертуару.

Задля формування індивідуального стилю ведення бою бажано діяти за наступною схемою: 1. З'ясувати позитивні та негативні психофізіологічні характеристики спортсмена; 2. Визначити стиль діяльності на підставі тестових обстежень; 3. Створити ідеальну модель його індивідуального стилю бойової діяльності; 4. Визначити загальний напрямок у розвитку технічної підготовки з урахуванням особливостей його тактичного мислення, психологічних та фізичних якостей.

Висновки. Рекомендуємо тренеру особисто, або разом з кожним спортсменом скласти ідеальну модель навчально-тренувального процесу за пропонованою схемою та визначити спільний напрямок для кожного з видів підготовки. Пропонована в роботі схема може бути обрана за основу. Вона має можливість змінюватися та доповнюватися, задля розробки індивідуальних підходів у навчанні фехтувальної майстерності.

Література:

- Кривенцова, І.В., & Лиманський, П.П. (2020). Динаміка показників результативності бойової діяльності у шпажистів 10-12 років під впливом авторської програми. *Єдиноборства*, № 4(18), 16-24.
- Олійник, Н.А., & Войтенко, С.М. (2020). *Психологічні особливості спортивної діяльності*: монографія. Вінниця, 240 с.
- Турецкий, Б.В. (1991). Стили боевой деятельности фехтовальщиков. *Системное исследование индивидуальности*, 120-121.
- Улан, А. (2015). Фактори, що визначають стиль ведення поєдинків у фехтуванні. *Молода спортивна наука України*, Т.1., 252-255.
- Kriventsova, I., Gorbachuk, Ye., Chernigivs'ka S., Jagiello, M., & Bensbaa A. (2021). Improving the means and methods of training of young fencers aged 9-11 years. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, №6 (25), 388-394.

Відомості про авторів:

Кривенцова Ірина Володимирівна –

канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри одноборств, фехтування і силових видів спорту

<http://orcid.org/0000-0001-6931-3978>

E-mail: kriventsova.ira@hnpu.edu.ua

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Одокієнко Ірина Іванівна –

Заслужений тренер України з фехтування, старший викладач кафедри одноборств, фехтування і силових видів спорту

E-mail: irina_ivanovna@gmail.com

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Стрельникова Євгенія Янівна –

старший викладач кафедри одноборств, фехтування і силових видів спорту

<https://orcid.org/0000-0003-0010-6369>

E-mail: zenastrel@gmail.com

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Надійшла до редакції 15.01.2022 р.